

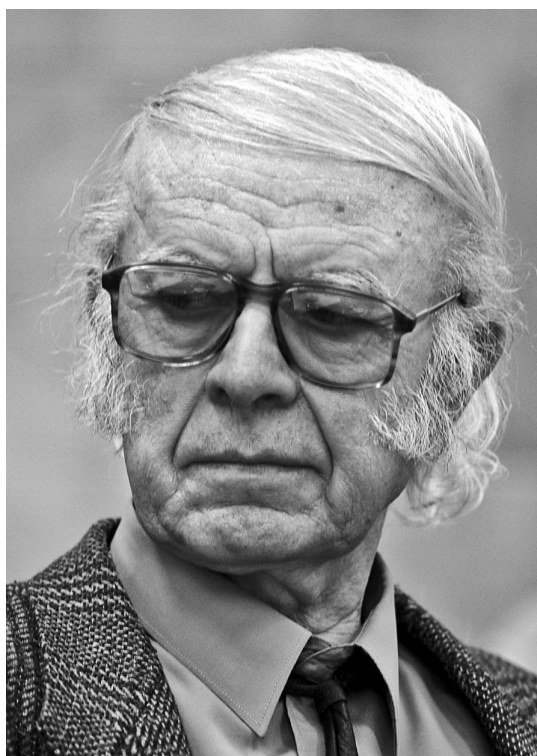
ÁGH ISTVÁN Ahogy azt Tózsér Árpád írja

Talán kettőnkön kívül nincs senki már a magyar költészetben, aki a Pajtás úttörő újságban jelent meg először. Tózsér Árpád tizenkét éves kori *Tábortűz* című versét említi, én tízévesen *Bíztatót* írtam elképzelhető színvonalon, mégis az első költői megnyilvánulásaink voltak az olvasók felé. Határozottabb, életre szólóbb párhuzamosságunk a faluvégi és az erdei természetélmény különlegessége, hányódásaink az albérlési otthontalanságban Pozsonyban, Budapesten.

Kollégám korai és rendszeres megjelenése arra vall, hogy a költészetben képzelte el a jövőjét, a kiemelkedést, a szabadabb cselekvést, s később meggyőződött arról: csak a tehetség és az állhatatosság árán, a tájékozódás és a követés ihletett kalandjaival lehet a célját elérni. Első három kötetében hasonló tartalmakat fejezhetett ki a verseivel Tózsér Árpád, mint bármely magyarországi fiatal költő, ahogy magyar nemzetisége, az anyanyelv, szülő, család, falu, a táj készen állt költészetéhez. De mégsem lehet ezt ilyen egyszerűen kijelenteni, ha a diák az anyaországban tanuló szlovákiai magyar gyerek volt, útlevel nélkül szökdösött haza vakációkra, s mikor elkapták, megkapták a *Maguk eszik meg Magyarországot!*, mint egy örökké sajtó pofont, mintha maga az anyaország ütötte volna meg. Rádöbbsent a kétszeres kisebbségi sorsra, a kitelepítésnek kiszolgáltatott közösségre, ahogy a senki földjén állt, állhatna élete végéig. S mikor már visszaadták a szlovákiai magyar iskolákat, 1950-től Rimaszombatban, Komáromban, Pozsonyban, Nyitrán, a hazai kisebbségben kellett a sorsát tudomásul vennie. Megtudhatta, hányféle változata lehet a nemzetiségi frusztrációnak, amely elő-

ször a tökéletlen nyelvismeret miatt aláz meg, ugyanakkor rákényszeríti az ártatlan ifjút a gyanakvásra, a talentumot a védekezésre, végül is az igazság költészetére. Hosszú és keserves volt az útja odáig, amikor már el kellett ismerni az akkor még hagyományos formában szólaló tehetséget.

Én legújabb válogatását, az *Erről az Euphorboszról beszél*¹ című gyűjteményt, az 1963–2012 közötti ötven év összegyűjtött verseit tartom születésnapjaim laudációm alapjának. Onnan folytatom ezt a köszöntőt, amikor egy teljesen más, előzményekkel alig sejtetett költészetleptel lepte meg olvasóit és az irodalom közegét. A hetvenes évek nagyobbik felének útkeresése, a mámoros ismeretgyarapítás, átgondolások és esszégyakorlatok után, a belső szabadság kiküzdésével a pálya egyenesbe fordult. Arról volt szó, hogy

Tózsér Árpád

nem lehet már írni az eddigi módon; de az avantgárd, neoavantgárd irányzatokat nem látta követhetőnek, bármilyen rokonságot is mutat velük, mert mindegyik csak a rész, a részlet, a töredék művésze, inkább T. S. Eliot, Ezra Pound lírai egyetemessége lett a példája. Míg okos és empátikus tanulmányokkal gyarapodnak szellemi lehetőségei, térben is nagy távolságokat jár be az argentin Borgestől a szovjet Jurij Lotmanig, s míg a nyitrai főiskolán régi magyar irodalmat tanít, partnereket keres a rokon szemléletű magyar nemzedéktársaiban. Még irigységét is bevallja, úgymond, a „féltékenység zöld szeme vizslatja [...] Prága, Var-

só és Párizs költői iskoláit”, miközben megfogalmazza őket magának. Orbán Ottó, Tolnai Ottó, Tandori Dezső, Oravecz Imre, Szilágyi Domokos a magyar költészetben, és a Közép-Európa lényegét magukban hordozó Vladimír Holan, Zbigniew Herbert, Vasco Popa ébresztik a saját nemzetiségi nyomorúságára.

¹ Ez a kötet nyerte el a MMA Irodalmi Tagozatának 2015-ben alapított „Az Év Legjobb Könyve Díja”-t. Ágh István írása a díj átadásakor, november 12-én, Tózsér Árpád 80. születésnapjainak köszönésével egybekötött költői estjén hangzott el a Mücsarnokban (ÉLŐFOLYÓIRAT 1/3.).

Közössége a régi állapotokat konzerválja, s úgy hiszi, ebből Közép-Európa mint kulturális egység, lírai szemlélet és gyakorlat emelhet ki. Különösen a szlovákiai magyar irodalomból, ahol szerinte olyan alacsony a mérce, hogy nemcsak a nyelvhelyességi, de még a helyesírási hibák is jellemzőek. Ő, a népi származék, iparosok és pásztorok utódaként az illyési népiséget, a Nagy László-i, Juhász Ferenc-i tradícióváltó lírai forradalmat kimerítve közeledett a Nemes Nagy Ágnes-i tárgyiasult személytelenség programjához, mégis olyan népi tartalmú, urbánus szellemet és módszert keresett, amelyben mégsem tagadhatja meg eredetét, mint Oravecz Imre sem, aki szerinte „urbánus verset csinált a nehéz szalmaszövegéből”. És Orbán Ottó példájára figyelve csodálta, ahogy a „vers kemencéjében nemzedékünk közhelyei nehézfémme tömörültek”, ahogy Orbán kitenyészett egy mikroorganizmust a népnemzeti egysejtűek és az avantgárd-posztmodern többsejtűek közti térben. Tózsér Árpád ennek a lehetőségét a közép-európai szellemiségben találta meg. S hogy érzékelhetően konkrét legyen a megfoghatatlan, kitalálta Mittel Ármin költőt, a közttest, közepeket jelentő vezeték- és a germán eredetű utónevével, akiben öt-hat közép-európai fajta vére egyesült, és sokkal több közép-európai író reflexei, sorsa és gondolatai keverednek. Ez a kitalált, ismerős tulajdonságokkal felruházott személy valami léttelen tudatú versnélküli költő, maga a látszat, mégis a kifejezés lehetősége. Ebbe a virtuális irodalmi személyességbe a szlovákiai magyar költő képes testéből kivetkőzve belépni. Mittel úr emlékezetébe mentve át saját emlékeit, a látszatos veszi realitásnak, mint Platón barlangja árnyait, és az érzékekben létező szubjektív tudat Berkeley-féle szolipszizmusát. Tózsér Árpád így idegeníti el magától a verset egy látszatvilágba, hogy a lényeg ki-mondható lehessen.

A megtört szuverenitás, a nemzetiségi kisebbségi sors és a szellemi elnyomás csikarta ki a közép-európai költő megjelenését. Tózsér Árpád is ott van a mindenkori közép-európaiak között, már Mittel Ármin emlékével, azzal, aki után egy egészen más költőt veszünk tudomásul a magyar költészetben, aki helyet biztosított magának a világlíra terített asz-

talánál. Nem hallottam még említeni, de Balassi Bálint is így tette magáévá a korabeli líra gyümölcsseit. Aztán Csokonai, mint valami éhes nagyétkű poéta kebelezte be az idegen írásokat, ha nem is nevezték azokat vendégszövegnek. Tózsér ál-vendégszövegeket is használ, például, amikor Juvenalis nevében beszél, amikor a görög római mitológia félreeső részeiből vagy kitalált eseményeiből teremti újjá azt, ami korunk mítosza is, mert a dolgok és az ember mivoltának jegyei alig változnak. A trójai háború idején élt Euphorosz lehetne egy mai költő változata, aki:

*Mindig másban van jelen,
s más tehetségével vegyülve
jeles dolgokra is képes...
Erről az Euphoroszról beszélnek, hogy
a lélekvándorlás hitét is ő csempészte be
Hellaszba, Ázsiából, s ő maga később
Püthagoraszban öltött újra testet.*

Ezen a néven meg is jelenik az Augustus elleni összeesküvésben, mert ő az, aki Odüsszeustól Szép Ernőig bárki lehet. És Tózsér Árpád mindenképpen. Ezek a szerepek kaput nyitnak a jelenből az időn kívüli utazásra, ugyanakkor a jelen megértésének kulcsát adják. A *Finnegan halála* egy széttépett családi csoportkép újraálmódását rekonstruálja. Zbigniew Herbert szavaival mondja a nemzetről:

*fellázdattam
mert mégis úgy látom hogy e véres csomó
lesz az utolsó amit
a magát felszabadító ember
szétvág.*

Minden mondata szabad, csak a sorsa olyan, mint a szikomorfa, amelynek légyökerei idegenben nőtt hontalan lombot táplálnak. Tehát odaenged olyan rejtett szívügyekhez is, mint az anyanyelv, a magyar nemzeti közérzet, a szülőföld és hazaszeretet. Mikközben abba az elvont tartományba vezet, ahonnan a világmindenség egészére látni; úgy kísérletezik, vizsgál szétszedve az egészet, hogy végül szintézist teremtet egy izgató, totális költészetben.